

GÖRÜŞLER

Çocuk Sağlığı Çalışanları Çocuk Haklarını Korumayı Öncelikli Görev Bilmeli

Çocuklarla çalışmak zorluğu, riski ama ödülü de bol olan bir süreç. Özveriyle, çocukları sağıltmak, sorunlarının çözümüne yardım etmek, sağılıklı bireyler, sağılıklı kuşaklar yetişmesine katkıda bulunmak için çalışıyoruz. Gün boyu karşımıza gelen her çocukla, her aileyle, iğneyle kuyu kazar gibi, yine ve yeniden soruyor, gözlemliyor, değerlendiriyor ve çare sunuyoruz. He-kim, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, gelişim ve eğitimciler, alanlarımızın sınırları içinde, işimiz ciddiyyetinin ve öneminin farkında olarak, işyerlerimizde, odalarımızda durmaksızın hizmet üretiyoruz. Bir yandan kendimizi geliştirmeye, yaptığımızı daha iyi nasıl yapabileceğimizi keşfetmeye, öğrenmeye uğraşıyoruz. Ancak bunca emeğe karşın ağaçlara bakarken ormanı gözden kaçırıyor muyuz?

Gözlerimizi duvarların dışına, topluma çevirdiğimizde ne görüyoruz? Çocuğun sağılık ve gelişim temel hakları korunmaksızın uğraşımızın hedeflerini bulması ne kadar mümkündür? Mesleğimizi gereğince yapabilmek için birilerinin çocuk haklarını uygulamalarını ve geliştirmelerini mi bekleyeceğiz? Çocukları en iyi tanınması, gereksinimlerini ve sorunlarını en iyi bilmesi gereken uzmanlar olarak bu konuda ne zaman aktif rol alacağız? Elimizi taşın altına koymadığımızda kimlerin bizim yerimize koymasını bekleyeceğiz? Toplumun her bireyinin ama toplum öncüleri olarak öncelikle uzmanların çocuk haklarını, hakların korunması ve geliştirilmesini, çocukları ilgilendiren her uygulamada hakların gözetilip gözetilmediğini izlemeyi, hak ihlallerini saptamayı, veri toplamayı ve raporlamayı bilmeleri gerekiyor. Dahası, başta çocuklar ve aileleri olmak üzere her katmanda toplumun eğitimini de üstlenmeliyiz. Bu yazıda ana hatlarıyla, çocuk haklarını tanımlayarak hak ihlallerinin çocuğa karşı şiddetle ilişkisini, şiddetin ortamlarını, hakların korunma ve ihlallerinin izlenmesine ilişkin temel sorumluluklarımızı sunacağım.

Ülkemiz 1990 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni (BMÇHS) imzaladı ve 1995 yılında onayladı (iç hukukuna aldı). BMÇHS'deki tanımına göre 18 yaşından küçük her insan çocuk olarak kabul edilir. 'Çocuk Hakları' da yasal bir terimdir ve dünyadaki tüm çocukların doğuştan yaşama, beslenme, barınma, eğitim, sağılık ve her türlü ayrımcılık, sömürü ve kötü muameleden korunma haklarını kapsar. Haklar herkes içindir ancak erişkinlerden farklı olarak çocukların kendilerini koruma ve savunma becerileri henüz gelişmekte olduğundan, haklarının gözetilmesinde başta devlet olmak üzere erişkinlerin oluşturduğu topluluk ve kuruluşlar sorumluluk taşır.

BMÇHS 54 maddede toplanmıştır. Şemsiye Haklar olarak da adlandırılan genel ilkeleri çocuğa karşı ve çocuklar arasında ayrımcılık yasağı (Madde 2), çocuğun yüksek yararı (Madde 3), hakların uygulanması ve kaynakların çocuklar için azami kullanılması (Madde 4), çocuğun gelişimi ve yaşaması (Madde 6) ve katılım ve çocuğun görüşlerine saygıdır (Madde12). Bu ilkeler, tüm hakların uygulanmasında temel rehberdir.

Çocuk haklarının ihlali ise çocuğa karşı şiddettir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 19. maddesi ve Çocuk Hakları Komitesi'nin çalışmaları uyarınca Birleşmiş Milletler Çocuğa Karşı Şiddet Araştırması'na (UN, 2006) göre çocuğa karşı şiddet, 'çocuk istismarı ve çocuklara kötü muamele, sorumluluk, güven veya güç ilişkileri bağlamında, çocuğun sağılığı, yaşamı, gelişmesi veya onuru açısından fiili veya potansiyel zararlarla sonuçlanan her tür fiziksel veya duygusal kötü muameleyi, cinsel istismarı, ihmali veya ihmalkâr davranışı, ticari veya başka amaçlı sömürüyü kapsar'.

UNVAC Araştırması şiddetin gerçekleştiği beş temel ortamı da ortaya koymuştur: 1.Evde veya aile içinde, 2. okullarda ve eğitim ortamlarında, 3. kurumlarda, 4. çalışma ortamlarında ve 5. top-

lumda ve sokaklarda. Bu sınıflama dikkatimizi, şiddetin ortaya çıkabileceği izleme alanlarına yönlendiriyor. Devletlerin çocuk haklarına saygı gösterme (ihlal etmeme), koruma (ihlal ettirme) ve hakların korunması için gerekli ortamı sağlama yükümlülükleri vardır. Ancak sivil toplum da bir yandan çocuk haklarının korunması görevini gerçekleştirirken bir yandan da devletin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini denetlemelidir. Buna sivil toplumun 'savunuculuk' görevi denir (Ulukol B ve Köseli A, 2013)

Sivil toplum çocuğa yönelik şiddeti nasıl izler ve denetler?

Öncelikle, şiddetin hangi boyutuyla izlenmesi gerektiği belirlenir. Ardından, gerek durum tespiti yapmak, gerekse de gelecekte şiddete yönelik olarak yapılacak iyileştirme amaçlı girişimlerin etkisini saptamak amacıyla çeşitli göstergeler belirlenir. Üçüncü aşamada her bir göstergelye ilgili veri toplanır ve bu veriler analiz edilir. Son aşamada ise ulaşılan sonuçlar raporlanır.

Bu konuda ülkemizdeki umut verici gelişmelerden biri, son üç yıldır UNICEF'in bir Güney Doğu Avrupa projesinin parçası olarak çocuğa karşı şiddetin izlenmesinde sivil ve kamu kurumları arasındaki işbirliğinin geliştirilmesini hedefleyen projesiydi. Altmışa yakın sivil toplum kuruluşunun (STK) katıldığı bu projede ülkemize özgü göstergeler belirlenerek STK temsilcilerinin şiddeti izleme eğitimleri ve son olarak da eğitici eğitimi yapıldı. Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği temsilcileri bu sürece her aşamasında katıldılar. Kuşkusuz her bir STK'nın konuya ilişkin çok değerli çalışmaları olmakla

birlikte ve yakın geçmişte çabaları ortaklaştıran çeşitli platformlar, ağlar kurulmuş olsa da, söz konusu projede sağlanan birlik küçümsenemeyecek düzeydedir. Ortaklık Ağı'nın sağlayacağı sonuçlara ilişkin tahminde bulunmak için henüz çok erken. Önümüzdeki eğitim döneminde STK'ların kendi içlerinde de bu konudaki duyarlılığın ve becerilerin artırılması eğitimlerine hız verilmesi planlanmaktadır.

Çocuk hakları savunuculuğunun ülkemizde geliştirilmesi, farkındalığın ve duyarlılığın artırılmasının, bir toplum sağlığı sorunu olan şiddete karşı koruyucu sağlık ve koruyucu ruh sağlığı hizmetlerinin başında geldiğine inanıyorum. Bütün zorluklara karşın bu süreçte umutlu heyecanlı ve kararlı kalmamız gerektiğini vurguluyor, attığımız her adımı kutlayacağımız günleri ipe çekiyorum.

Sevgi ve Saygılarımla,

Prof. Dr. Runa İdil Uslu

*Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği
Çocuk Hakları Komisyonu Kurucu Üyesi*

KAYNAKLAR

Ulukol B, Köseli A (2013) *Çocuğa Karşı Şiddetin Göstergelerle İzlenmesi Eğitimi Katılımcı El Kitabı*. UNICEF Türkiye Temsilciliği, s:16-23.

UN. *Independent Expert for the United Nations Study on Violence Against Children*, ve Pinheiro P (2006) *World Report on Violence Against Children*. Geneva:UN, s: 63-66.